

ХИЛ СУДЛАЛ-ОНОЛ ПРАКТИК

ХИЛИЙН АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫГ ХАНГАХ НЭГДСЭН ТОГТОЛЦОО, ТҮҮНИЙ АГУУЛГА, МӨН ЧАНАР

Доктор, профессор Ц.Ганболд

Хилийн аюулгүй байдлыг хангах субъектууд, тэдгээрийн үүрэг оролцоо

Хилийн аюулгүй байдлыг хангах нэгдмэл тогтолцоог бүрдүүлэх, нэгдмэл тогтолцооны бүрдэл хэсэг болох субъектүүдийн харилцан ажиллагааг уялдуулан зохицуулах нь хилийн аюулгүй байдлыг хангахад гол үүрэгтэй, шийдлээ хүлээж буй чухал асуудлуудын нэг юм.

Доор дурдагдсан субъектууд хилийн аюулгүй байдлыг хангах талаар өөрсдийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд тусгайлан заасан эрх зүйн орчинг бүрдүүлнэ.

Монгол Улсын аюулгүй байдлын тухай хууль (2001 оны 12 дугаар сарын 27-ны өдөр батлагдсан. Төрийн мэдээлэл сэтгүүл. 2002 он, №3), Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал (Монгол Улсын Их Хурлын тогтоол. 2010 оны 07 дугаар сарын 15-ны өдөр. Дугаар 48)-д Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдал гэж МУ-ын үндэсний язгуур ашиг сонирхлыг хангах гадаад, дотоод таатай нөхцөл бүрдсэн байхыг хэлнэ.

МУ-ын үндэсний язгуур ашиг сонирхолд монголын ард түмэн, соёл иргэншил оршин тогтнох, Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, нутаг дэвсгэр, хил хязгаарын халдашгүй байдал болон бүрэн бүтэн байдал, үндэсний эв нэгдэл, үндсэн хуульт байгууллын аюулгүй байдал,

эдийн засгийн бие даасан байдал, экологийн тэнцвэрт хөгжил багтана.

“Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаа” гэж МУ-ын үндэсний язгуур ашиг сонирхлыг хамгаалан бэхжүүлэх тал бүрийн баталгаа бий болгоход чиглэсэн төрийн бодлогыг байгууллага, аж ахуйн нэгж, албан тушаалтан, иргэнээс хэрэгжүүлж буй арга хэмжээг хэлнэ.

МУ-ын үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэгтэй байгууллагууд: Байгаль орчныг хамгаалах алба, Гаалийн алба, Дипломат алба, Гамшгаас хамгаалах алба, Мэргэжлийн хяналтын алба, Зэвсэгт хүчин, бусад цэрэг, Татварын алба, Гадаадын иргэн, харьяатын асуудал эрхлэх алба, Иргэн, хуулийн этгээд, эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн алба, Цагдаагийн алба, Төрийн болон орон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагууд өөрсдийн бүрэн эрхийн хүрээнд үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэгтэй байгууллагуудтай харилцан мэдээлэл солилцож, хамтран ажиллах үүрэгтэй.

Хурдтай хувиран өөрчлөгдөж байгаа аюулгүй байдлын орчинд үндэсний ашиг сонирхлоо тууштай хамгаалах, тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлаа бататгахын тулд үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоог боловсронгуй болгож хөгжүүлэх

шаардлага тулгарч байна. Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоог боловсронгуй болгох зорилт:

-Төрийн бүх шатны үйл ажиллагаанд үндэсний ашиг сонирхлыг дээдэлж, төрийн анхдагч үүрэг болсон үндэсний аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргийг чухалчилна;

-Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоог нэгдмэл, үр нөлөөтэй, боловсронгуй болгох чиглэлд шаардлагатай эрх зүй, удирдлага, зохион байгуулалтын шинэчлэл хийнэ;

-Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын уялдаа холбоог сайжруулж, ажил үүргийн давхцал, хийдлийг арилгаж, харилцан зохицуулалт хийх механизмыг боловсронгуй болгоно;

-Аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагын албан хаагчид тавих ёс зүй, мэргэжлийн чадвар, хариуцлага, хууль сахин биелүүлэх шаардлагыг өндөржүүлж, эрх зүй, нийгмийн хамгааллын баталгааг дээшлүүлнэ;

-Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаа бүхэлдээ мэдээлэл, дүн шинжилгээнд суурилсан байх нөхцөлийг бүрдүүлж, аюулгүй байдлаа төр-ард түмний нэгдмэл хүчээр хангана;

- Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаанд мэдээлэл цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх, төрийн холбогдох байгууллага, шийдвэр гаргагчид болон иргэдийг шаардлагатай мэдээллээр цаг тухайд нь хангах, үндэсний аюулгүй байлын мэдээллийн сан байгуулах ажлыг чухалчилж, түүний бүрдүүлэлт,

хамгаалалт, ашиглалтын горимыг шинэчилж хэрэгжүүлнэ;

- Аюулгүй байдал, гадаад бодлогын салбарын эрдэм шинжилгээ, судалгааны байгууллагын чадавхийг бэхжүүлж, төрийн бодлого боловсруулахад тэдний оролцоог нэмэгдүүлнэ;

-Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаанд иргэд, хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллагын идэвх, оролцоог урамшуулж, хамтын ажиллагааны тодорхой арга, хэлбэрийг бэхжүүлж, үр дүнг дээшлүүлнэ;

-Гамшиг, гэнэтийн аюул, халдлагатай тэмцэх үндэсний чадавхийг дээшлүүлж, эрсдэлийг бууруулна. Аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагууд болон төрийн бусад байгууллага онцгой нөхцөл байдал үүссэн үед хамтран ажиллах бэлэн байдлын түвшинг шинэ шатанд гаргана.

Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах үүргийг МУ-ын Их Хурал, МУ-ын Ерөнхийлөгч, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл, МУ-ын Засгийн газар, хууль сахиулах болон тусгай чиг үүрэгтэй байгууллагууд, төрийн захиргааны төв, орон нутгийн байгууллагууд гүйцэтгэнэ гэж заасан нь МУ-ын хэмжээнд аюулгүй байдлыг хангах эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, удирдлагын болон зохион байгуулалтын үйл ажиллагааг явуулах, хэрэгжүүлэх үндэс болсон.

Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах чиг үүрэг бүхий хуульчлан заасан олон байгууллагууд байдаг, тэдгээрийн хуулиар хүлээсэн чиг үүрэг ч тодорхой. Эдгээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах,

харилцан, хамтран ажиллуулах үндсэн чиг үүрэгтэй Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл, түүний Ажлын алба хэмээх орон тооны ажлын аппарат байдаг. Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн тухай хуулийг Улсын Их Хурал 1992 оны 5 дугаар сард батлан гаргасан (Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл, УБ хот, “Т&U” Хэвлэх үйлдвэр, 2002 он. тал-45) гаргасан бөгөөд энэ хуулийн дагуу эрх, үүргээ хэрэгжүүлдэг.

Судалгааны ажлын хүрээнд хилийн аюулгүй байдлыг хэрхэн хангаж байгаа, энэ үйл ажиллагаанд тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагууд хэрхэн харилцан, хамтран ажиллаж байгаа болон бодит байдал, үр дүнгийн талаар доор тодорхой авч үзэх бөгөөд хил дамнасан малын хулгайн асуудал дээр гэхэд олон жилийн турш энэ үйлдэл таслан зогсоогдохгүй, улам бүр зохион байгуулалтанд орсон, олон улсын, хил дамнасан шинжийг агуулах болсон төдийгүй түүнтэй тэмцэх ажил нь зөвхөн Хил хамгаалах байгууллагын үүрэг мэтээр ханддаг болсонд, үндэсний аюулгүй байдлыг хангах систем бүрэн ажиллаж чадахгүй, энэ бүхэл бүтэн системийг бүрдүүлэгч аль нэг элементийн хамгийн багаар тооцоход аль нэг нь ажиллахгүй, ажилласан ч дутуу ажиллаж байгаатай холбоотой.

Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэгтэй байгууллагуудын ажлын уялдаа холбоо, зохицуулалт тааруу, чиг чигээ харсан байдалтай, харилцан, хамтран ажиллах төлөвлөгөө байдагч гэсэн

тодотгодоггүй, хамтарсан дадлага, сургуульлалт хийдэггүй, хамтын үйл ажиллагааны амьд механизм бүрдээгүй, цаасан дээр л байдаг гэсэн шүүмжлэл нилээд байдаг.

Доктор, профессор Ш.Лхачинжав “...хил хамгаалалт нь зөвхөн ХХБ-ын үүрэг болон хувирсан бөгөөд хуулиар хүлээсэн төр захиргаа, аж ахуй, орон нутгийн байгууллага, иргэдийн оролцоо хаягдсан гэж үзэх үндэстэй” гэж дүгнэсэнтэй санал, үзэл нэг байгаа болно.

Мөн судалгаагаар, Үзэл баримтлал, хуулийн дагуу төв, орон нутгийн байгууллагууд үндэсний болон хилийн аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээний зардлыг жил бүр төсөвт суулган хэрэгжүүлэх ёстой ч бодит байдал дээр Засгийн газрын нөөц хөрөнгөөс авч хэрэглэсээр байгаа болон гол хүчин зүйл нь үндэсний аюулгүй байдлыг хангах чиг үүрэгтэй субъектуудын албан тушаалтнуудын мэдлэг, чадвартай шууд холбоотойг тогтоосон. Бидний анхаарах гол асуудлууд эдгээр болно.

Энэ талаар ҮАБЗ-ийн Стратегийн судалгааны хүрээлэнгээс зохион байгуулсан дугуй ширээний ярилцлага дээр мэргэжилтэн, судлаачид үзэл бодлоо илэрхийлж байсан байдаг. /Стратеги судлал сэтгүүл. 2007 он. №3 (39)/

Энэ байдал хилийн аюулгүй байдлыг хангах нэгдмэл тогтолцоон дээр илүү тод харагддаг.

МУ-ын хилийн аюулгүй байдал нь /цаашид “хилийн аюулгүй байдал” гэх/ МУ-ын үндэсний аюулгүй байдлын салшгүй хэсэг мөн. Хилийн аюулгүй

байдал гэж улсын хил, хил орчмын нутаг дэвсгэрт үндэсний язгуур ашиг сонирхлыг хангах, гадаад, дотоод таатай нөхцөл баталгаатай хангагдсаныг хэлнэ.

Хилийн аюулгүй байдал нь улсын хил, хил орчмын нутаг дэвсгэрт үндэсний язгуур ашиг сонирхолыг хангах, төрөөс хилийн талаар баримтлах бодлогыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн төрийн эрх бүхий байгууллагуудаас нэгдмэл бодлого, харилцан уялдаатай явуулах улс төр, эрх зүй, дипломат, эдийн засаг, байгаль орчин, тагнуул, улсын хил хамгаалалтын цогц үйл ажиллагаагаар хангагдана.

Хилийн аюулгүй байдлыг хангах нэгдмэл тогтолцоог бүрдүүлэх, байгууллага, иргэний үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах, төрөөс хилийн талаар баримтлах бодлогын хэрэгжилтийг хангах асуудлыг Засгийн газар хариуцна.

Хилийн тухай хууль нь 8 бүлэг, 58 зүйлээс бүрдэх бөгөөд үүнээс 17 зүйлд үндэсний аюулгүй байлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий МУ-ын байгууллагуудын харилцан ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтыг тусгасан байна.

Монгол Улсын Төрөөс хилийн талаар баримтлах бодлого (МУ-ын Их Хурлын тогтоол. 2002 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдөр. Дугаар 20) нь Үндсэн хуулийн үзэл баримтлалд үндэслэсэн улсын хил, хилийн халдашгүй дархан байдал, хил орчмын нутаг дэвсгэрийн аюулгүй байдлын Улсын хууль тогтоомж, олон улсын гэрээ, хэлэлцээрийн үндэс болсон залгамж чанартай тулгуур баримт бичиг юм.

МУ-ын хилийн аюулгүй байдлыг хангах, түүнийг хэрэгжүүлэх нэгдмэл тогтолцоог бүрдүүлэх талаар эрх зүйн бичиг баримтууд дээр дурдсанчлан цогц байдлаар хуульчлагдан батлагдсан боловч амьдрал, практикт хэрэгжих тал дээр хангалтгүй, уялдуулан зангидах зохицуулах үүрэгтэй төрийн институти огт ажиллахгүй, чиг чигээ харсан байдалтай бөгөөд хамтран ажиллаж үр дүнд хүрэх байтугай хуульд заасан үндсэн үүргээ ч биелүүлж чадахгүй байнгын шүүмжлэлд өртөж, иргэдийн зүгээс тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын үйл ажиллагаанд итгэх итгэл алдагдсаар байгаа нь нууц биш билээ.

Улсын хилийн аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоо, түүний агуулга, мөн чанар

Дотоод, гадаадын аюул заналаас улс орны үндэсний ашиг сонирхлыг хилийн орчинд хангах нь төр, нийгмийн зүгээс анхаарах амин чухал асуудлуудын нэг бөгөөд хилийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн субъектүүдийн чиглэсэн зорилготой, өргөн хүрээтэй, олон талтай үйл ажиллагааны үр дүнд хэрэгжих зүй тогтолтой.

Энэхүү зайлшгүй шаардлагыг хэрэгжүүлэх нь субъектүүдийн хүч боломжийг нэгтгэн тэдний үүрэг, харилцааг тодотгож, хувиран өөрчлөгдөж байгаа амьдрал үйл ажиллагааны өнөөгийн нөхцөлд учирч болзошгүй аюул заналыг арилгах, саармагжуулах, зайлуулах зорилго, чиглэлтэй, зохион байгуулалттай, хэрэгжүүлэх боломжийг бүрдүүлэх журмыг ашиглах нөхцөлийг хангах шаардлагатай.

1. Хилийн аюулгүй байдал нь манай улсын үндэсний аюулгүй байдлын салшгүй хэсэг мөн гэдгийг хүлээн зөвшөөрч “хилийн аюулгүй байдлыг хангах” гэдэг ухагдахууныг “энэ нь төрийн байгууллагууд, нийгмийн институцүүд, иргэдийн ашиг сонирхолд учирч болзошгүй гадаад, дотоод аюул заналаас найдвартай хамгаалах, аюул заналыг арилгах, саармагжуулах, зайлуулахад чиглэсэн үр дүнтэй нэгдмэл үйл ажиллагаа” /Дмитриев В.А и другие. Проблема сбалансирования системы охраны защиты государственной границы. М.2001/ гэсэн үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тухай томъёоллыг иш үндэс болгож болох юм.

“Хилийн аюулгүй байдлыг хангах” гэдэг нь улс орны үндэсний ашиг сонирхлыг улсын хил, хилийн орчинд үүссэн гадаад, дотоод аюул заналаас найдвартай хамгаалах, тэдгээрийг үр дүнтэй сөрөн зогсоход чиглэсэн төрийн байгууллагууд, нийгмийн институцүүдийн болон иргэдийн нэгдмэл үйл ажиллагаа гэж томъёолж болно.

Улсын хилийн аюулгүй байдлыг хангах гол зорилго нь улс орны тусгаар тогтнолд аюул учруулах, олон улсын эрх зүйн субьектынх нь хувьд түүний үүрэг, ач холбогдлыг бууруулах, аюул, заналыг арилган хилийн орчинд нийгэм, төр, иргэдийг хөгжүүлэх таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх, эдгээрийн язгуур эрх ашгийг хангахад шаардлагатай хамгаалалтын төвшинг буй болгоход оршино.

Дээрх зорилгыг хэрэгжүүлэхийн тулд юуны түрүүнд хилийн аюулгүй

байдлыг хангах үндсэн зорилтуудыг тодорхойлох шаардлагатай. Энэ нь нэгдүгээрт, хилийн аюулгүй байдалд учирч болзошгүй аюул занал буй болохоос урьдчилан сэргийлэх, түүнийг илрүүлэх, хоёрдугаарт, тэдгээрийг арилгах арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх явдал юм.

Хилийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн зорилтуудын зэрэгцээ, тэдгээрийг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг болгох, туслах чанарын зарим үйл ажиллагаа явуулдаг. Тэдгээрийг тодотгож өгдөг тулгуур нь аливаа өөрчлөн хувиргах үйл ажиллагаа хоёр төрөлд хуваагддаг гэсэн философи үндэслэл мөн. Энэ нь:

1. Үр дүн нь бодит байдлыг тухайн шатанд эцэслэн өөрчлөх үндсэн зорилтууд (Энэ тохиолдолд аюул, заналыг нэг бол таатай, эсвэл саармаг ажиллагаа болгох, үгүй бол сүйтгэх хүчийг сулруулан өөрчлөх).

2. Үр дүн нь эцсийн зорилгод хүрэх таатай нөхцөл байдлыг бүрдүүлдэг туслах зорилтууд юм.

Хилийн аюулгүй байдлыг хангах дээрх зорилтуудыг хэрэгжүүлэх туслах чанарын үйл ажиллагаанд дараах арга хэмжээнүүд орно. /Дмитриев В.А и другие. Проблема сбалансирования системы охраны защиты государственной границы. М.2001/.

а. Хилийн аюулгүй байдлыг хангах ажиллагааг удирдах үед:

- Цагийн байдлыг үнэлэн шинжлэх, түүний цаашдын өрнөлтийг урьдчилан мэдээлэх;
- Хилийн аюулгүй байдлыг хангахад оролцож байгаа бүх субьект, хүч

хэрэгслүүдийн үйл ажиллагааны мэдээлэл-шинжилгээний хангалтыг тасралтгүй явуулах;

- Хилийн аюулгүй байдлыг хангахад оролцож байгаа субъектүүдийн харилцан ажиллагааг зохицуулах;
- Хилийн аюулгүй байдлыг хангахад оролцож байгаа төрийн болон төрийн бус байгууллагуудын үйл ажиллагаанд байнгын хяналт тавих;
- Хилийн аюулгүй байдлыг хангах зорилтуудыг шийдвэрлэх явцад цагийн байдлын өөрчлөлтийг тогтмол хянаж, шаардлагатай тодотголуудыг хийж байх.

б. Хилийн аюулгүй байдлыг хангах хүч хэрэгслүүдийг сонгон бэлтгэж байршуулах үед:

- Хилийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн болон туслах зорилтуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төрийн байгууллагуудыг байгуулж эрх мэдлийг хуваарилах;
- Төрийн бүтцүүдийн эрх мэдэлд багтах үүргүүдийг биелүүлэх чадвартай хүмүүсийг олж, үүссэн заналыг ердийн нөхцөлд илрүүлэн, сөрөн зогсох зорилтыг шийдвэрлэх аргын талаарх мэдлэгээр хангах, тавигдсан зорилтыг амжилттай биелүүлэхэд шаардлагатай газарт зөв байршуулах талаар хилийн аюулгүй байдлыг хангахад чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулж байгаа төрийн байгууллагууд байнгын эрэл хийж байх;
- Тактик, техникийн үзүүлэлтээр цагийн байдлын тодорхой нөхцөлд үүссэн аюул, заналыг илрүүлэн эсэргүүцэх зорилтыг шийдвэрлэх

боломжтой, орчин үеийн техник хэрэгслүүдийг ашиглах.

в. Хилийн аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагааны материал техник, санхүүгийн хангалтын чиглэлээр:

- Учирч болзошгүй аюул, заналыг илрүүлэн арилгах, хилийн аюулгүй байдлыг хангах бусад зорилтуудыг шийдвэрлэхэд шаардлагатай материал техникийн хэрэгслүүдийг цаг тухайд нь бэлэн байлгах;
- Хилийн аюулгүй байдлыг хангах зорилтуудыг шийдвэрлэхэд шаардлагатай техник хэрэгслүүдийг шинээр бүтээх, үйлдвэрлэх, нэвтрүүлэх;
- Хилийн орчны цагийн байдлыг задлан шинжилж үнэлэн, урьдчилсан дүгнэлт гаргасны үндсэн дээр ойрын ирээдүйд хилийн аюулгүй байдлыг хангах зорилтыг шийдвэрлэхэд шаардлагатай санхүүгийн нөөцийг жил, жилийн төсөвт тусгах.

г. Хилийн аюулгүй байдлыг хангах туслах зорилтын хүрээнд түүний эрх зүйн орчинг бүрдүүлэхийн тулд:

- Үүсэж болзошгүй аюул заналыг үр дүнтэй сөрөн зогсож, улмаар арилгахад чиглэгдсэн хилийн орчин дахь үндэсний ашиг сонирхолд учруулж болохуйц бодит болон болзошгүй аюул заналыг задлан шинжилж, дүгнэлт гаргасны үндсэн дээр хилийн аюулгүй байдлыг хангах эрх зүйн орчинг бий болгох;
- Хилийн аюулгүй байдлыг хангах хүрээний харилцааг зохицуулах, эрх зүйн хэм хэмжээ тогтоох баримт бичгүүдийн заалтуудыг хэрэгжүүлэх тодорхой механизм

бүрдүүлэх;

- Хилийн аюулгүй байдлын эрх зүйн үндэс болсон хуулийн заалтуудын биелэлтэд хяналт тавьж, тэдгээрийг хэрэгжүүлээгүй гэм буруутнуудад хариуцлага хүлээлгэх.

Хилийн аюулгүй байдлын эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх нь бусад зорилтуудаас тэргүүлэх ач холбогдолтойг онцлон тэмдэглэе. Эндээс улсын хилийн аюулгүй байдлыг зохицуулах механизм, эрх зүйн орчинг сайн бүрдүүлэхгүйгээр хилийн аюулгүй байдлыг үр дүнтэй хангах боломжгүй.

“Монгол Улсын төрөөс хилийн талаар баримтлах бодлого”-д “Улсын хилийн халдашгүй дархан байдал, хил орчмын нутаг дэвсгэрийн аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр нэгдмэл тогтолцоог бүрдүүлэх, байгууллага, иргэдийн үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах, хилийн талаар баримтлах бодлогын хэрэгжилтийг хангах асуудлыг Засгийн газар хариуцах”-аар заажээ.

Орчин үеийн шинжлэх ухаан «тогтолцоо» гэдэг ухагдахууныг олон янзаар тодорхойлжээ. Жишээлбэл: тогтолцооны ерөнхий онолыг үндэслэгчдийн нэг Л. Берталанфийн тембёолсноор «Тогтолцоо гэдэг нь үйл ажиллагааны харилцан үйлчлэлд орших элементүүдийн нэгдмэл цогц» / Bertalanfy L. Problems of life-№ 4.1960 p.148/юм.

“Нэгдмэл” гэдэг нь тогтолцооны хүрээнд харилцан уялдаа бүхий элементүүдийн гаднах орчин нь бусад тогтолцоонуудтайгаа цогц болох, нэгдэн нэгэн цул болно гэсэн ойлголт юм.

Тогтолцоо гэдэг нь: Нэгдүгээрт,

ажиллах тодорхой хүрээлэл өөрийн элементүүдийн үйл ажиллагааны ерөнхий орчинтой.

Хоёрдугаарт, тогтолцоо нь өөрийнхөө дотоод зохион байгуулалт, бүтэц, бүрдүүлэгч элементүүдээс бүрдэнэ.

Гуравдугаарт, тогтолцооны нэгэн чухал шинж нь бүх элементүүдийн хувьд нийтлэг үйл ажиллагааны зорилго, түүндээ зохицсон үүрэгтэй байна.

Дөрөвдүгээрт, тогтолцоо нь оршин тогтнох бүтцийн хувьд бусад дэд тогтолцоонуудаас (Афанасьев В.Г. Системность и общество. М.1980 с.107.148) бүрддэг онцлогтой.

Дээрхэд үндэслэн “Хилийн аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоо гэдэг нь хилийн аюулгүй байдлыг хангах орчны харилцааг зохицуулах үзэл баримтлалын үндсүүд, эрх зүйн хэм хэмжээг тогтоосон актууд, хуулийн дагуу хилийн аюулгүй байдлыг хангахад оролцож байгаа харилцан уялдаа бүхий төрийн захиргааны болон олон нийтийн байгууллага, иргэдийн аюулгүй байдлыг хангах зорилгод нийцсэн үйл ажиллагааны нэгдмэл цогц” хэмээн тодорхойлсон юм.

Тогтолцооны бүтцийн агуулгыг:

а. Үзэл баримтлалын

б. Байгууллагын /Институцчилсэн/

в. Эрх зүйн гэсэн гурван үндсэн дэд тогтолцоонд хуваах боломжтой.

Хилийн аюулгүй байдлыг хангах үзэл баримтлалын дэд тогтолцоо нь хилийн аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоог бүрдүүлэн энэ ажиллагаанд субъектив нөхцөл байдал үүсгэхгүй байх, цалгардлыг арилгах нөхцлийг

бүрдүүлдэг байна.

МУ-ын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, “Төрөөс хилийн талаар баримтлах бодлого” зэрэг нь дээрх хэсэгт багтаж дэд тогтолцоог төлөөлж байна.

Эдгээр баримт бичгүүд нь төр, нийгэм, иргэдийн язгуур ашиг сонирхлыг хилийн орчинд хамгаалах албан ёсны үзэл баримтлал, хилийн аюулгүй байдлыг хангах төрийн бодлогын үндэс болж байна.

Монгол Улсын үндсэн хууль, Үндэсний аюулгүй байдлын тухай, Улсын хилийн тухай хуулиуд болон эрх зүйн бусад актууд, түүнчлэн Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, Төрөөс хилийн талаар баримтлах бодлогын үндсүүдэд суурилсан дэд тогтолцоо бүрджээ.

Хилийн аюулгүй байдлыг хангах байгууллагын /Институцчилсэн/ дэд тогтолцоог хилийн орон зайд улсын эрх ашгийг хамгаалах, хилийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн үүрэг бүхий субъектүүд болох төрийн захиргааны болон тусгай байгууллагууд, өөрийгөө удирдах орон нутгийн ба олон нийтийн байгууллагууд, ард иргэд бүрдүүлдэг.

Хилийн аюулгүй байдлыг хангах эрх зүйн хэм хэмжээний дэд тогтолцоонд хилийн аюулгүй байдлыг хангах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэгч олон улсын гэрээ, хэлэлцээр, хууль тогтоомжууд орно. Хилийн аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоог улсын, бүс нутгийн, орон нутгийн гэсэн үндсэн гурван төвшинд авч үзнэ. Улсын хэмжээний төвшинд төрийн захиргааны төв байгууллагууд орох бөгөөд тэдгээр нь МУ-ын

хилийг манах, хамгаалах хүрээнд МУ-ын үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомжуудад заасан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.

Улсын төвшний байгууллагууд хилийн аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагааг улс орны хэмжээнд уялдуулан зохицуулах, чиглүүлэх үүрэгтэй.

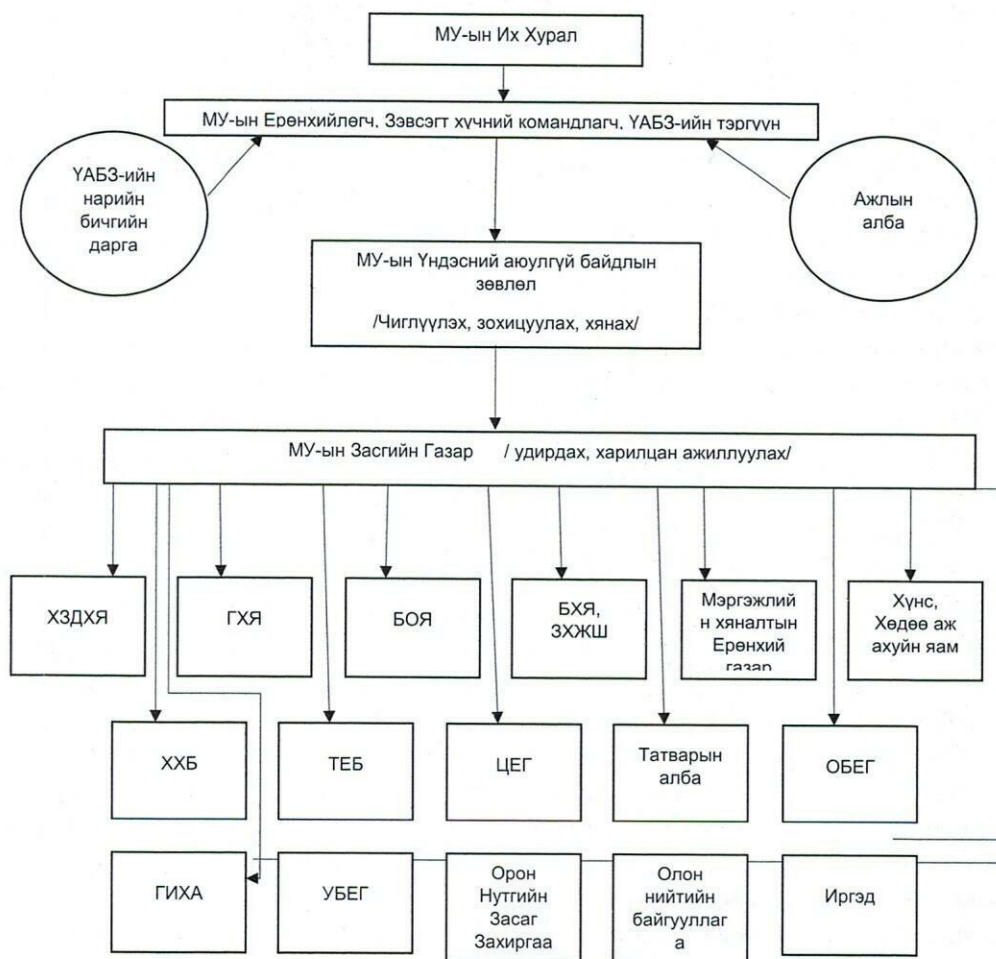
Хилийн аюулгүй байдлыг хангах нь ямагт төрийн үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэл нь байсаар ирсэн.

Хилийн аюулгүй байдлыг хангахын тулд төрийн байгууллага, аж ахуйн нэгж, албан тушаалтан, иргэдийн зүгээс МУ-ын язгуур ашиг сонирхлыг хамгаалан бэхжүүлэх бүх талын баталгаа бий болгоход чиглэсэн ажиллагааг явуулдаг.

Хилийн аюулгүй байдлыг хангах субъектүүдийн үйл ажиллагаа нь хоорондоо нягт уялдаа зохицуулалттай, хамтран, харилцан ажиллах механизмтай байх ёстой.

Хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийн болон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагууд өөрийнхөө эрх мэдлийн хүрээнд МУ-ын Үндсэн Хууль болон бусад хуульд нийцүүлэн хилийн аюулгүй байдлыг хангах зорилтыг хэрэгжүүлэх чиг үүрэгтэй. Монголын улс төрийн нам, холбоо, төрийн бус байгууллага, иргэд хилийн аюулгүй байдлыг хангах асуудлаар гарсан хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхэд оролцох, туслах хэлбэрээр идэвхтэй оролцдог.

Үндэсний болон хилийн аюулгүй байдлыг хангах субъект тус бүрийн тухайн хүрээний эрх үүрэг, оролцооны талаар тодруулъя.

Хүснэгт №2. МУ-ын Үндэсний болон Хилийн аюулгүй байдлыг хангах нэгдсэн тогтолцоо

Монгол Улсын Их Хурал нь хилийн аюулгүй байдлыг хангах талаар өргөн эрхтэй юм.

Улсынхилийншугамыгтодорхойлох, тогтоох, өөрчлөх асуудлыг МУ-ын Их Хурал шийдвэрлэнэ. /МУ-ын Хилийн тухай хууль. 6 дугаар зүйл. Төрийн мэдээлэл, 2017 он, №6./

Улсын хилийг газар дээр нь тогтоохын тулд хил залгаа улстай хилийн шугамыг тодорхойлж, хилийн гэрээ байгуулах ба түүнийг Улсын Их

Хурал соёрхон батална. /Монгол Улсын Хилийн тухай хууль. 7 дугаар зүйл. Төрийн мэдээлэл, 2017 он, №6./

МУ-ын бүрэн эрхт байдал, аюулгүй байдал, нутаг дэвсгэр, улсын хил болон хүний салшгүй эрхтэй холбогдсон олон улсын гэрээг УИХ заавал соёрхон батална. /МУ-ын Олон Улсын гэрээний тухай хууль. 8 дугаар зүйл. Төрийн мэдээлэл. 2017 он. №2/

Хилийн талаар баримтлах бодлогод олон улсын харилцааны хөгжил, дэлхий

дахины болон бүс нутаг, хил залгаа улс дахь цэрэг-улс төрийн байдал, улсын хил, хил орчмын нутаг дэвсгэрт үүсэж буй болсон бодит нөхцөл байдалтай уялдуулан Улсын Их Хурал тодотгол хийх. / Монгол Улсын Төрөөс хилийн талаар баримтлах бодлого. 3 дугаар бүлгийн 4 заалт/

УИХ-ын тухай МУ-ын хуульд УИХ нь бүтцийн хувьд байнгын ба түр хороо, дэд хороо, намуудын бүлэг, зөвлөл болон байгууллагуудтай бөгөөд УИХ нь тэдгээрээрээ дамжуулан бүрэн эрхээ хэрэгжүүлдэг. Тухайлбал:

-Аюулгүй байдал, Гадаад бодлогын байнгын хороо нь батлан хамгаалах, зэвсэгт хүчин, төрийн нууц хамгаалах, улсын хил хамгаалах, олон улсын хэлэлцээр, олон улсын байгууллагад нэгдэн орох зэрэг асуудлыг шийдвэрлэдэг.

-Нийгмийн бодлогын байнгын хороо нь хүн амын эрүүл мэнд, нийгмийн хамгаалал, нийтийн биеийн тамир болон спорт, хөдөлмөрийн харилцааны хамгаалал зэрэг асуудлыг шийдвэрлэнэ. Төрийн байгууллагын байнгын хороо нь УИХ, Ерөнхийлөгчийн болон аймаг, сум, дүүргийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгууль, нутаг дэвсгэр, засаг захиргааны нэгжүүдийн зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны асуудлыг шийдвэрлэдэг.

-Хууль зүйн байнгын хороо нь улсын хил хамгаалалтын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

-Тусгай хяналтын дэд хороо нь төрийн нууцын хадгалалт, хамгаалалт, тагнуул болон гүйцэтгэх ажлын талаархи хууль тогтоомжийн биелэлт, улсын хил хамгаалалт, төрийн тусгай

хамгаалалтын асуудлыг эрхлэн хэрэгжүүлнэ.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийг тэргүүлдэг, төрийн тэргүүн, Зэвсэгт хүчний Ерөнхий командлагчийн хувьд үндэсний аюулгүй байдлыг хангах үүрэг бүхий байгууллага, хүч хэрэгслүүдийг ерөнхий удирдлагаар хангах, үйл ажиллагаанд нь хяналт тавих, дээрх байгууллагуудыг хууль тогтоомжийн дагуу татан буулгах, өөрчлөн зохион байгуулах, үндэсний аюулгүй байдалтай холбогдолтой илгээлт, удирдамж, уриалга гаргах, үндэсний аюулгүй байдлын эрх зүйн актуудын зарим заалтад тодотгол хийх, дотоод, гадаад бодлогын чиглэлийг тодорхойлох зэрэг бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч хилийн аюулгүй байдалтай холбоотой асуудлаар гүйцэтгэх засаглалын байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулж, зохион байгуулах асуудлыг шийдвэрлэнэ.

МУ-ын Үндсэн Хууль болон Ерөнхийлөгчийн тухай хуулиар МУ-ын Ерөнхийлөгчид үндэсний болон хилийн аюулгүй байдлыг хангах асуудлаар олгосон бүрэн эрхийг хэд хэдэн бүлэг, багц болгож болох юм.

-Улс орноо болон төрийн байгууллагуудыг удирдах салбар дахь бүрэн эрх. Тухайлбал: УИХ-ын хуралдаанд оролцож, улс орны гадаад, дотоод байдлын нэн чухал асуудлаар илтгэл тавих, Үндсэн Хуулийн дагуу үндэсний болон хилийн аюулгүй байдлыг хангах асуудлаар чиглэл өгөх, /Ерөнхийлөгчийн тухай МУ-ын хууль.

12-р зүйл/

-Улс орныг батлан хамгаалах салбар дахь бүрэн эрх. Тэрбээр ҮАБЗ-ийг тэргүүлж, батлан хамгаалах, хил хамгаалах, эдийн засаг, экологийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын илтгэл, мэдээллийг сонсож, Зэвсэгт Хүчний Ерөнхий Командлагч байх бүрэн эрх /Ерөнхийлөгчийн тухай МУ-ын хууль. 13-р зүйл/, МУ-ын Ерөнхийлөгч нь Зэвсэгт хүчний ерөнхий командлагчийн хувьд улсын хил, онц чухал объектын хамгаалалтад зэвсэгт хүчнээр дэмжлэг үзүүлэх шийдвэр гаргах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх, /МУ-ын Зэвсэгт хүчний тухай хууль. 2016 оны 9 дүгээр сарын 01-ний өдөр. 11.1.1/ ба мөн Хил хамгаалалтын дүрмүүд, Улсын хил хамгаалалтад иргэдийг оролцуулах журам зэргийг батламжлах зэрэг болно.

-Гадаад харилцааны салбар дахь бүрэн эрх. Гадаад харилцаанд Монгол Улсыг бүрэн эрхтэй төлөөлөх бөгөөд Монгол Улсын Их Хуралтай зөвшилцсөнөөр МУ-ын нэрийн өмнөөс олон улсын гэрээ байгуулна.

Ерөнхийлөгчийн тэргүүлсэн ҮАБЗ нь үндэсний аюулгүй байдлыг хангах нэгдмэл улс төрийн бодлогыг боловсруулах, хэрэгжүүлэх төрийн зөвлөлдөх байгууллага юм.

Шийдвэр гаргахдаа нэгдмэл саналын зарчмыг удирдлага болгодог ҮАБЗ нь МУ-ын Ерөнхийлөгч, УИХ-ын дарга, Ерөнхий сайд зэрэг гишүүд болон нарийн бичгийн дарга, зөвлөхүүд, илтгэгч, шинжээчдээс бүрддэг. /ҮАБЗ-ийн тухай МУ-ын хууль. 6 дугаар зүйлийн 1/.

Үндэсний аюулгүй байдлын

тогтолцоог бүрдүүлж, өдөр тутмын удирдлагаар хангадаг ажлын аппарат нь Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл бөгөөд үндэсний аюулгүй байдлыг хангах Ерөнхийлөгчийн шийдвэрийн саналын төслийг бэлтгэж, уг шийдвэрийг төрийн захиргааны төв байгууллагууд хэрхэн хэрэгжүүлж байгаад хяналт тавих үүрэгтэй.

МУ-ын Ерөнхийлөгчийн 2018 оны 05 дугаар зарлигаар “Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийг мэдээгээр хангах журам”-ыг баталж, ҮАБ-ыг хангах нэгдмэл бодлого боловсруулах, дүгнэлт гаргах, түүнийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах, уялдуулан зохицуулах, шийдвэрлэх чиглэл, даалгавар өгөх, шаардлага тавих, хэрэгжилтэд хяналт тавихад шаардлагатай мэдээллээр төрийн холбогдох байгууллагууд зөвлөлийг хангахтай холбогдох харилцааг зохицуулсныг хэрэгжүүлэн ажиллана.

Монгол Улсын Засгийн газар нь Улсын хилийг хамгаалах ажлыг чиглүүлэн удирдана, Засгийн газрын гишүүн доор дурдсан хүрээний бодлогын төлөвлөлт, боловсруулалт, удирдлага, зохицуулалт болон дүн шинжилгээ хийх, үнэлгээ өгөх ажлыг: Сангийн сайд, хилийн боомтын хөгжлийн асуудал, Хууль зүй дотоод хэргийн сайд, улсын хил хамгааллын асуудлыг эрхэлнэ. /МУ-ын Засгийн газрын тухай хууль. 13 дугаар зүйл. Төрийн мэдээлэл. 1993. №3./

Улсын хилийг хамтран шалгах явцад байгалийн нөлөөллөөс шалтгаалан газрын гадаргуу, усны гольдрол өөрчлөгдсөнөөс хилийн шугамын

байршлыг тодотгох шаардлага гарсан тохиолдолд хил залгаа улстай хилийн дэглэмийн асуудлаар байгуулсан МУ-ын олон улсын гэрээний дагуу тогтоосон хилийн шугамыг уул шугамаас аль нэг тийш, 200 метр хүртэл зайд өөрчилж тухайн өөрчилсөн газар нутгийг адил чанарын газар нутгаар сольж зохицуулах асуудлыг МУ-ын Засгийн газар тухай бүрд нь шийдвэрлэж, хил шалгах ажлын төгсгөлөөр нэгтгэн Улсын Их Хуралд өргөн мэдэж шийдвэрлүүлнэ./МУ-ын хилийг хамтран шалгахад баримтлах чиглэлийн тухай хууль. 1 дүгээр зүйл. Төрийн мэдээлэл, 1993. №4/

МУ-ын Засгийн газар нь гүйцэтгэх засаглалыг хэрэгжүүлэгч байгууллагын хувьд МУ-ын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд заасанчлан, өөрт олгогдсон бүрэн эрхийнхээ хүрээнд төрийн захиргааны төв байгууллагуудын үйл ажиллагааг зохицуулан, улсын болон хилийн аюулгүй байдлыг хангах талаар тодорхой зорилтот хөтөлбөр хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай зардлыг улсын төсөвт тусгана.

МУ-ын Засгийн газар нь “Үндэсний аюулгүй байдал, улсыг батлан хамгаалах зорилтыг хангахад шаардлагатай арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлэх; цэргийн бодлого боловсруулах; Зэвсэгт хүчнийг бэхжүүлэх; Улсын хилийг хамгаалах ажлыг чиглүүлэн удирдах; Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээг боловсруулж, хэрэгжүүлэх; Улсыг батлан хамгаалах, үндэсний аюулгүй байдлыг хангахад зайлшгүй шаардагдах материаллаг нөөцийн санг бүрдүүлэх, нөхөн сэлбэх арга хэмжээ авах; Гамшгийн аюулаас урьдчилан

сэргийлэх, аврах хор уршгийг арилгах, сэргээн босгох, онцгой ажиллагааг удирдан чиглүүлэх” /Монгол улсын засгийн газрын тухай хууль.УБ.1993/ зэрэг бүрэн эрхээр хангагджээ.

МУ-ын Засгийн газар нь “Төрөөс хилийн талаар баримтлах бодлого”-ын хэрэгжилтийг зохион байгуулж удирдах, түүнийг хэрэгжүүлэгч байгууллагын санхүүжилт, материал техникийн хангамжийн норм, хэмжээг тогтоох, хуулиар олгогдсон эрх хэмжээний дагуу хилийн асуудлаар олон улсын гэрээ, хэлэлцээр байгуулах /МУ-ын төрөөс хилийн талаар баримтлах бодлого.УБ.2002/ зэрэг асуудлыг хариуцна.

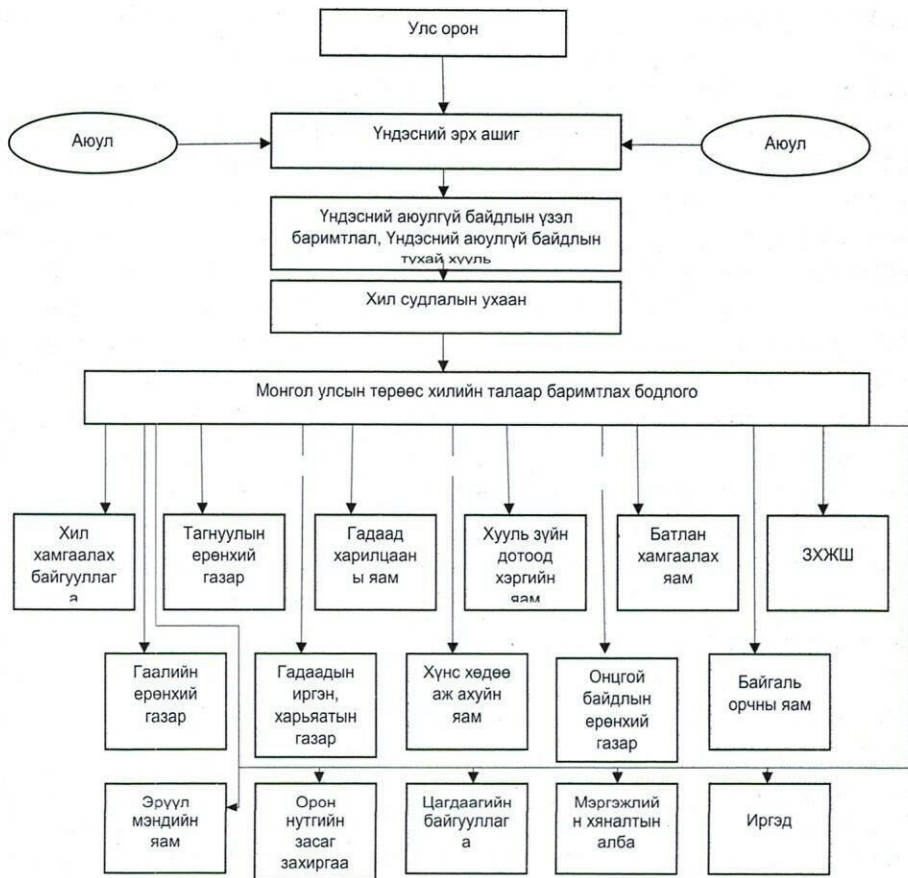
МУ-ын төрийн захиргааны төв байгууллагууд Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд зааснаар, үндэсний аюулгүй байдлыг хангах асуудлаар гарсан хууль тогтоомжууд, МУ-ын Ерөнхийлөгч болон Засгийн газрын шийдвэрийн хэрэгжилтийг хангах, өөрийнхөө бүрэн эрхийн хүрээнд энэ салбарт холбогдолтой эрх зүйн актуудыг боловсруулж МУ-ын Ерөнхийлөгч, Засгийн газарт өргөн барина.

Монгол Улсын хил хамгаалах алба нь хилийн аюулгүй байдлыг хангах тогтолцооны хуульчилсан цөм, хил хамгаалах байгууллагуудыг удирдах төв байгууллага болохынхоо хувьд МУ-ын хууль тогтоомжийн дагуу хилийн аюулгүй байдалд учирч болзошгүй аюул заналын талаар мэдээлэл цуглуулж боловсруулан МУ-ын Ерөнхийлөгчид танилцуулах, МУ-ын гүйцэтгэх засаглал, тэдгээрийн харьяа орон нутгийн байгууллагуудад хилийн цагийн байдлын талаар

мэдээлэх, улсын хилийг манах, хамгаалах үед гүйцэтгэх засаглалын болон орон нутгийн байгууллагуудын хамтын үйл ажиллагааг удирдан уялдуулах шуурхай штабуудыг байгуулах, хүч хэрэгслийг зохицуулах, улс төр, эдийн засаг, цэргийн болон бусад ашиг сонирхлыг хилийн орон зайд дээрх байгууллагуудын хүч хэрэгслийг ашиглан хамгаалах, хамтарсан арга хэмжээнүүдийг /хилийн операци, хилийн эрэл/ төлөвлөж хэрэгжүүлэх, улсын хил хамгаалалтын талаарх төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэх, хил хамгаалалтыг зохион байгуулах,

МУ-ын олон улсын гэрээгээр хилийн асуудлаар хүлээсэн үүргийг хэрэгжүүлэх, улсын хилийн болон хил орчмын дэглэмийг сахиулж, хилийн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, улсын хилээр зорчигч, тээврийн хэрэгслийг зохих журмын дагуу нэвтрүүлэх зэрэг хуулиар хүлээсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлнэ.

ХХБ нь Монгол Улсын Төрөөс хилийн талаар баримтлах бодлогыг хэрэгжүүлэх, биелүүлэх үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулахад гол үүрэг хүлээнэ.

Хүснэгт №2. Төрөөс хилийн талаар баримтлах бодлогыг хэрэгжүүлэгч, хилийн аюулгүй байдлыг хангагч субъектүүд

МУ-ын төрийн захиргааны төв байгууллагууд хилийн талаар баримтлах бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ үндэсний аюулгүй байдлыг хилийн орчинд хангах зорилтыг шийдвэрлэх, зохицуулах, МУ-ын Үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомжуудад заасан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.

Тэдгээрийн хилийн аюулгүй байдлыг хангах талаар хүлээх үүрэг, эдлэх бүрэн эрхийг МУ-ын Хилийн тухай хуульд тусгасан.

Зэвсэгт Хүчний Жанжин Штаб, Хуурай замын цэргийн командлал, түүний салбаруудтай харилцан ажиллах үндсэн асуудлууд:

“Батлан хамгаалах эрх ашиг” гэж МУ-ын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, хил хязгаарын халдашгүй байдал хангагдсан байхыг, /Батлан хамгаалах тухай хууль.3.1.5 дугаар зүйл.Төрийн мэдээлэл. 2016 он, №36/.

Батлан хамгаалах үйл ажиллагааны зорилго нь МУ-ын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, улсын хилийн халдашгүй дархан байдлыг хамгаалах, иргэний аюулгүй байдлыг хангахад оршино. /Батлан хамгаалах тухай хууль.5.2 дугаар зүйл.Төрийн мэдээлэл. 2016 он, №36/.

Зэвсэгт хүчин нь улсын хил хамгаалалтад дэмжлэг үзүүлэх үүрэг хүлээнэ. /МУ-ын Зэвсэгт хүчний тухай хууль. 2016 оны 9 дүгээр сарын 01-ний өдөр. 6.2.3./

“Хил халхлах ерөнхий төлөвлөгөө” дагуу улсын хил хамгаалахад дэмжлэг үзүүлэх анги, салбаруудын томилгоожуулан, хамтарсан дадлага

сургуульлалт хийж байна.

-Улсын хил дээр цэрэг-улс төрийн нөхцөл байдал хурцадсан болон улсын хилийг халхлах үед: гүйцэтгэх үүрэг, хариуц ах хэсэг, хил халхлах журам, удирдах байрууын байрлал, харилцан ажиллах журам, удирдах нэгдсэн дохио, холбоог зохион байгуулах журам, урьдчилан бэлтгэх инженерийн төхөөрөмж, ар тал, техникийн хангалт хийх журам;

- Зэвсэгт халдлагыг няцаах үед: улсын хил дээр үүссэн зэвсэгт халдлага, хорлон сүйтгэх тагнуул, алан хядагчдын бүлгийг устгах;

-Хилийн эрэл, операци явуулах үед: дэмжих бүлгийн үүрэг гүйцэтгэх бөгөөд бүрэлдэхүүн, үүрэг, уулзах газар, хүрэлцэн очих хугацаа, дуудах журам, үүрэг гүйцэтгэх зааг, зурвас, район, үүрэг гүйцэтгэх журам, холбоо зохион байгуулах журам, удирдах дохио, ар тал, техникийн хангалтын асуудал;

-Улсын хилийг хүч нэмэгдүүлэн хамгаалж буй болон зэвсэггүй бөөн иргэдийн цөмрөлтийг няцааж буй үед: хүч нэмэгдүүлэх салбарын үүрэг гүйцэтгэх бөгөөд бүрэлдэхүүн, үүрэг, уулзах газар, хүрэлцэн очих хугацаа, үүрэг гүйцэтгэх жрам, бүрэлдэхүүнийг хилийн застав, харуулуудад хүч нэмэгдүүлэх болон дангаар үүрэг гүйцэтгүүлэх журам, удирдах дохио, ХХБ-ын ашиг сонирхолд цэргийн тагнуулын байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг, мэдээ дамжуулах, солилцох журам, түр ба хөдөлгөөнт харуул байгуулах боломж, түүний үүрэг, хариуцах хэсэг зэрэг болно.

Зэвсэгт Хүчний Жанжин Штаб, Агаарын цэргийн командлал, түүний анги, салбаруудтай харилцан ажиллах үндсэн асуудлууд:

-Улс орны агаарын хилийг зөрчсөн тохиолдолд харилцан ажиллах журам, бага өндөрт илэрсэн целийн талаар мэдээ солилцох журам;

-Хариуцлагын бүс дэх нислэгийн хөлгийн хаалга, түүгээр нисч өнгөрөх журам;

-Зөвшөөрөлгүй цель илэрсэн үед харилцан ажиллах журам;

-Хил орчимд агаарын цэргийн анги, салбаруудын хээрийн сургууль явагдах үед хилийн анги, салбаруудыг оролцуулах журам;

-Хилийн анги салбаруудын болон агаарын цэргийн анги, салбаруудын нислэгийн талбай, буудлыг харилцан ашиглах журам;

-Цаг агаар, цаг уурын талаарх мэдээлэл солилцох журам зэрэг болно.

Цагдаагийн байгууллага, Дотоодын цэргийн штаб, түүний анги, салбаруудтай харилцан ажиллах үндсэн асуудлууд:

ЦЕГ, ХЦУГ-ын дарга нарын 1998 оны 26/114 дугаар хамтарсан тушаалаар баталсан “Цагдаагийн болон Хил хамгаалах байгууллагын хамтран ажиллах журам”, ХЗДХ-ийн сайд, Санхүү, эдийн засгийн сайд, Тагнуулын ерөнхий газрын дарга нарын 2000 оны 149/114/343 дугаар хамтарсан тушаалаар баталсан “Хилийн боомтын асуудлаар харилцан ажиллах журам”-д тодорхой тусгасан.

Харилцан ажиллах төлөвлөгөөний дагуу улсын хилийн бүс, зурваст байрлаж буй Цагдаагийн байгууллага, Дотоодын цэргийн анги, салбаруудыг

ШНБ-д болон хилийн дэглэм, журам сахиулах ажиллагаанд оролцоход гүйцэтгэх үүрэг, бүрэлдэхүүн, байрлал, ажиллах журам, уулзах район, хүрэлцэн ирэх хугацаа, харилцан ажиллах дохио болон ар тал, техникийн хангалтын журмыг хэлэлцэж тохирно.

Мөн түүнчлэн Цагдаагийн байгууллага, Дотоодын цэргийн анги салбаруудтай харилцан ажилладаг хилийн анги салбарууд нь дараах журмууд, зарчмыг баримтлана.Үүнд:

-Хилийн зарим хэсэгт хилийн операци, эрэл, хээрийн сургууль, зэвсэгт өдөөн хатгалга, зэвсэггүй бөөн иргэдийн цөмрөлтийг няцаах зэрэг ажиллагаа явуулах үед иргэд, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хориглох, хязгаарлах ажиллагааны журам;

-Улсын хил хамгаалалтын болон хил орчмын нутаг дэвсгэрт хэв журам сахиулах эрх ашгийн үүднээс мэдээ, мэдээлэл солилцох;

-Хил орчмын нутаг дэвсгэрт онцгой нөхцөл байдал үүссэн үед ажиллах журам;

-Улсын хилийг хүч нэмэгдүүлэн хамгаалж буй үед хамтран ажиллах журам, хамтарсан эргүүл, харуул, манааны үүрэг гүйцэтгэх журам;

-Хилийн шалган нэвтрүүлэх албыг цагдаагийн байгууллагаас улсын хил нэвтрэхэд олгож буй бичигбаримт, тамга, эрх бүхий албан тушаалтнуудын гарын үсгийн загвараар хангах;

-Цагдаагийн байгууллагаас улсын хилээр нэвтрүүлэхийг хориглосон хүмүүсийг саатуулах зэрэг болно.

Тагнуулын байгууллагатай харилцан ажиллахдаа тохиролцох үндсэн асуудлууд:

-Улсын хилийг гүйцэтгэх ба тагнуулын хүч хэрэгслээр хамтран хамгаалах журам;

-Зэргэлдээ улсуудын тагнуулын байгууллага, тэдний тагнуул туршуулуудыг илрүүлэх болон тэдний үйлдлийг таслан зогсоох ажиллагаа;

-Улсын хил, хил орчмын нутаг дэвсгэрт улс орны аюулгүй байдлын эрх ашгийг хамгаалах үүднээс харилцан мэдээ, мэдээлэл солилцох, түүнийг хэрэгжүүлэх арга зам;

-Өөрийн иргэдийг гадаадад нэвтрэх, гадаадын иргэдийг манайд нэвтрэх үеийн тагнуулын хангалт;

-Хилийн операци, эрэл, боомт ажиллах үе болон зэвсэгт халдлага, алан хядах ажиллагаа, дүрвэгсдийн хөдөлгөөнийг саатуулах үеийн тагнуулын байгууллагын оролцоо, ажиллагаа зэрэг болно.

Гаалийн байгууллагатай харилцан ажиллах үндсэн асуудлууд:

-Улсын хилээр болон хилийн боомтоор хууль бус ачаа, бараа нэвтрүүлэхтэй хамтран тэмцэх;

-Улсын хилийн боомтод дэглэм сахиулах, тогтоох асуудлаар хамтран ажиллах;

-Зорчигч, тээврийн хэрэгсэл, ачаа барааг шалган нэвтрүүлэхэд хамтран ажиллах;

-ШНБ-д онцгой нөхцөл байдал үүссэн үед харилцан ажиллах;

-”Үндэсний цахим нэг цонх”-ны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд хамтран ажиллах зэрэг болно.

Гадаадын иргэн ба харьяатын асуудал эрхэлсэн байгууллагатай харилцан ажиллах үндсэн асуудлууд:

Хөрш орнууд болон гуравдагч

орноос улсын хилээр нэвтрэх хууль бус цагаачид, дүрвэгсэд, нэрвэгдэгсэд, иргэдийн хөдөлгөөнийг хянах, таслан зогсоох хамтарсан арга хэмжээ;

-Улсын хил дээр гадаад иргэд, харьяат цагаачдад тавих хяналт, тэдгээрийн талаар харилцан мэдээлэл солилцох журам, түүнийг хэрэгжүүлэх арга зам;

-Улсын хилээр хууль бусаар нэвтэрсэн, захиргааны журмаар албадан гаргах гадаадын иргэдтэй холбоотой асуудал, түүнийг хамтран хэрэгжүүлэх журам;

-ШНБ дээр хилийн хяналтын бусад байгууллагуудтай харилцан ажиллах журам зэрэг болно.

Эрүүл мэндийн байгууллагатай харилцан ажиллах үндсэн асуудлууд:

-Улсын хилээр хорио цээрт гоц халдварт өвчтэй хүмүүс, хүн амын эрүүл мэндэд аюултай барааг нэвтрэхээс хамгаалах хамтарсан арга хэмжээ;

-Хөрш улсуудын эрүүл мэнд, халдварт өвчлөлийн талаарх мэдээ мэдээлэл солилцох;

-Улсын хил дээр гарсан халдварт өвчний үед, хорио цээр тогтоох үеийн ажиллагаа, журам;

-Улсын хилээр халдварт өвчтэй хүмүүс бөөнөөр хил нэвтрэх, зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх хамтарсан арга хэмжээ зэрэг болно.

Хүнс, хөдөө аж ахуй, мал эмнэлгийн байгууллагатай харилцан ажиллах үндсэн асуудлууд:

-Улсын хилээр мал амьтан, ургамлын хортой өвчин, шавьж нэвтрэхээс сэргийлж хамтран ажиллах, холбогдох мэдээ мэдээлэл солилцох;

-ШНБ дээр мал эмнэлэг, ургамлын хорио цээрийн хяналт хийх журам, түүнийг сайжруулах хамтарсан арга хэмжээ;

-Хил орчмын нутаг дэвсгэрт мал амьтны халдварт өвчин гарсан үед хорио цээр тогтоох, хамтран ажиллах журам;

-Улсын хилээр нэвтэрч буй мал амьтныг тусгаарлан хянах зэрэг болно.

Онцгой байдлын байгууллагатай харилцан ажиллах үндсэн асуудлууд:

МУ-д жилд дунджаар 3500 орчим аюулт үзэгдэл, осол тохиолдож, үүний улмаас 200 гаруй хүн амь насаа алдаж, 700 орчим хүн гэмтэж бэртэн, 950000 толгой мал хорогдож, ойролцоогоор 70 гаруй тэрбум төгрөгийн шууд хохирол учирдаг.

ОББ нь “Гамшгаас хамгаалах талаар төрөөс баримтлах бодлого” /МУ-ын Их хурлын тогтоол. УБ. 2011, 22 дугаар тогтоол/, Гамшгаас хамгаалах чадавхийг бэхжүүлэх үндэсний хөтөлбөр”/Гамшгаас хамгаалах талаарх бодлогын баримт бичгүүд. 2016, х. 7/, Онц байдлын тухай, Гамшгаас хамгаалах тухай, Галын аюулгүй байдлын тухай хуулиуд, ОХУ-тай 1995 оны 2 дугаар сарын 11-ний өдөр байгуулсан Хил орчмын нутаг дэвсгэрт үйлдвэрийн осол, байгалийн гамшгаас урьдчилан сэргийлэх, үр дагаврыг арилгах гэрээ, 2014 оны 09 дүгээр сард байгуулсан “Ойн түймрээс хамгаалах тухай Засгийн газар хоорондын хэлэлцээр”, МУ-ын Засгийн газар, БНХАУ-ын Засгийн газар хоорондын 1999 оны 07 дугаар сарын 15-ны өдөр баталсан “Хил орчмын ой, хээрийн түймэртэй тэмцэх талаар хамтран

ажиллах тухай” хэлэлцээрүүдийн үндсэн дээр хамтран, харилцан ажиллагааг зохион байгуулдаг.

Улсын хил, хил орчмын нутаг дэвсгэрт байгалийн гамшиг, онцгой нөхцөл байдал үүссэн үед хамтран ажиллах журам, үүрэг, улсын хил, хил орчмын нутаг дэвсгэрт гамшгийн хор хөнөөлийг арилгах, сэргээн босгох арга хэмжээнд хамтран оролцох, болзошгүй аюулын талаар харилцан мэдээ мэдээлэл солилцох зэрэг болно.

Байгаль орчныг хамгаалах байгууллагатай хамтран, харилцан ажиллах үндсэн асуудлууд:

МУ-ын хилд улсын хил дамнасан болон хил орчмын нутаг дэвсгэрт 11 Дархан цаазтай газар нутаг, 8 Байгалийн цогцолборт газар, 2 Байгалийн нөөц газар оршдог.

Улсын хил орчмын нутаг дэвсгэрийн байгалийн унаган төрхийг хадгалах, амьтан, ургамлыг хамгаалах зорилгоор тодорхой хэмжээний газар нутгийг хил залгаа улстай тохиролцсоны үндсэн дээр улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн ангилалд хамруулах асуудлыг хууль тогтоомж, МУ-ын олон улсын гэрээнд заасны дагуу шийдвэрлэнэ. /МУ-ын Хилийн тухай хууль.21.1 дүгээр заалт.Төрийн мэдээлэл,2017 он, №6/

Хил, гааль, мал эмнэлэг, эрүүл ахуй, халдвар судлал, уул уурхайн зэрэг хяналтын байцаагч буюу хуульд зааснаар энэхүү хяналтыг хэрэгжүүлэх үүрэг бүхий ажилтанд байгаль орчны улсын байцаагчийн эрх олгож, хяналтын үүрэг гүйцэтгүүлж болно. /МУ-ын хууль. Байгаль орчныг хамгаалах тухай. 26 дугаар зүйл. Төрийн мэдээлэл, 1995 он. №5-6/.

Байгаль хамгаалах журмын эсрэг гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэхэд ашиглаж хураалгасан зэвсэг, тээврийн хэрэгсэл, унаа хөсөг, техник, тоног төхөөрөмжийг борлуулсны орлогын 70 хувьтай тэнцэх хэмжээний мөнгөн урамшууллыг тухайн гэмт хэрэг, зөрчлийг илрүүлсэн нөхөрлөл, төрийн бус байгууллага, цагдаа, хил хамгаалах байгууллагын ажилтанд байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн Байгаль орчин, уур амьсгалын сангаас олгоно. /МУ-ын хууль. Байгаль орчныг хамгаалах тухай. 54 дугаар зүйл. Төрийн мэдээлэл, 1995 он. №5-6/.

Улсын хил орчмын тодорхой нутаг дэвсгэрийг хил залгаа улстай тохиролцсоны үндсэн дээр улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн ангилалд хамруулж болно.

Улсын хил орчмын газар нутгийг улсын тусгай хамгаалалтад авах асуудлыг шийдвэрлэхдээ Улсын хил хамгаалах байгууллагатай урьдчилан зөвшилцсөн байна.

Улсын хил хамгаалах байгууллага нь зохих хууль тогтоомжийн дагуу улсын хилийн болон хил орчмын дэглэмд нийцүүлэн улсын хил дээрх болон улсын хил орчмын тусгай хамгаалалттай газар нутагт үйл ажиллагаагаа хэрэгжүүлэх журмыг хамгаалалтын захиргаа буюу зохих шатны Засаг даргатай тохиролцон тогтооно.

Тусгай хамгаалалттай газар нутгийг хамгаалуулах зорилгоор хилийн төлөөлөгч, орлогч, туслагчид байгаль орчны хяналтын улсын байцаагчийн бүрэн эрхийг төрийн захиргааны төв байгууллагын шийдвэрээр олгож болно. Хилийн төлөөлөгч, орлогч,

туслагч байгаль орчны хяналтын улсын байцаагчийн бүрэн эрхийг зөвхөн хилийн бүсэд хэрэгжүүлнэ. /Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хууль.5 дугаар зүйл. Төрийн мэдээлэл.1995 он.№2/.

Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, ХХЕГ-ын байгаль орчныг хамгаалах болон хил хамгаалах талаар хамтран ажиллах журам /Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга, ХХЕГ-ын даргын 2010 оны 02 дугаар сарын 24-ний өдрийн А-25/03 дугаар тушаалаар баталсан./

Улсын хил, хил орчмын нутаг дэвсгэрт байгаль орчныг хамгаалах, хилийн халдашгүй дарахн байлыг хангах үүднээс тухайн хилийн хэсгийг хариуцдаг хилийн отряд, Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын харьяа орон нутгийн байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, хамгаалалтын захиргаадын дарга нар энэхүү журмыг удирдлага болгон харилцан ажиллах тухай тусгай төлөвлөгөөг боловсруулан батлуулж хэрэгжүүлэх ба жил бүр тодотгон хамтран ажиллана.Байгаль орчин, аялал, жуулчлалын яамны хүлээх үүрэг:

-Хил орчмын нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах зорилгоор Байгаль орчны сайдын 2006 оны 24 тоот тушаалаар баталсан “Идэвхтэн байгаль хамгаалагч ажиллуулах тухай” журмыг үндэслэн хилийн төлөөлөгч, орлогч, туслагч нарт идэвхтэн байгаль хамгаалагчийн үнэмлэх олгох;

-Хил орчмын нутаг дэвсгэрт байгаль орчныг хамгаалах хууль тогтоомжийг зөрчсөн үйл ажиллагаа, байгаль, цаг

уурын гамшигт үзэгдлийн талаар хил хамгаалах байгууллагад шуурхай мэдэлж, цагийн байдлыг үнэлж, харилцан ажиллах, зөрчлийг цаг алдалгүй таслан зогсоох арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх;

-Хил орчмын нутаг дэвсгэрт хамтарсан хяналт шалгалтын ажлыг тусгай төлөвлөгөөний дагуу зохион байгуулж, хэрэгжилтийг жилд нэгээс доошгүй удаа дүгнэж, тоорхой амжилт гаогасан буюу байгаль хамгаалах үйлсэд оруулсан хувь нэмрийг нь үнэлж хилчдийг шагнаж урамшуулж байх;

-ХХБ-аас (байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, байгаль хамгаалагч) идэвхтэн байгаль хамгаалагчаар томилогдон ажиллаж байгаа хүмүүсийг байгаль орчны хамгаалах талаар зохион байгуулагдаж буй сургалт семинарт оролцуулж, холбогдох хууль тогтоомж, ажлын аргачлал болон бусад шаардлагатай материал, хэрэгслээр хангах;

-Хил орчмын нутаг дэвсгэр дэх тусгай хамгаалалттай газар нутагт судалгаа шинжилгээ, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулахыг хүссэн хүмүүст холбогдох хууль тогтоомж, журам зааврыг үндэслэн зөвшөөрөл олгож байх;

-ХХБ-ын анги салбаруудтай хамтран хуулиар зөвшөөрөгдсөн бүс нутагт зохих зөвшөөрлийн дагуу байгалийн дагалт баялаг ашиглах, биотехникийн арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх;

-Хил орчмын нутаг дэвсгэрт хяналт шалгалт явуулах зорилгоор байр сууц барьж ашиглах, хилийн бүс, зурвас болон тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хилийн заагийг тэмдэгжүүлэхэд хамтран ажиллах;

-Байгаль хамгаалах чиглэлээр хэрэгжүүлж буй төсөл, хөтөлбөрт хилчдийг хамруулж, нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх.

Хил хамгаалах ерөнхий газрын хүлээх үүрэг:

-ХХБ нь хуулиар хүлээсэн чиг үүргээ биелүүлэхээс гадна хилийн бүс, зурвас, хил орчмын нутаг дэвсгэрийн байгаль орчмын нутаг эвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах, түүний баялгийг ахуйн зориулалтаар ашиглагч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага, байгаль орчны эсрэг аливаа зөрчил гаргаж байгаа болон байгаль орчинд сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа эсэхэд хяналт тавьж ажиллах;

-Хил орчмын нутаг дэвсгэрт байгаль орчныг хамгаалах хууль тогтоомжийг зөрчсөн үйл ажиллагаа, байгаль, цаг уурын гамшигт үзэгдлийн талаар байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, ахмгаалалтын захиргаанд шуурхай мэдэлж, цагийн байдлыг үнэлж, харилцан ажиллах, зөрчлийг цаг алдалгүй таслан зогсоох арга хэмжээг авч ажиллах;

-Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хамгаалалтын захиргаатай байгалийн дагалт баялгийг ахуйн хэрэгцээндээ ашиглах талаар гэрээ байгуулах;

-Хилийн бүс, зурвас дахь тусгай хамгаалалттай газар нутагт судлалгаа шинжилгээ, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулах хүмүүст Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвшөөрлийг үндэслэн нэвтрэх

зөвшөөрөл олгох;

-Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын болон түүний харьяа байгууллагын ажилтнууд, улсын байцаагч, байгаль хамгаалагч нарыг хяналт шлгалтын ажлаар албан томилолтоо хилийн зурваст явах үед нь боломжтой, дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх;

-Хил орчмын нутаг дэвсгэр, хилийн зурваст байгаль орчны хууль тогтоомж ноцтой зөрчигдсөн тохиолдолд ХХБ-ын анги салбарууд холбогдох туслалцаа үзүүлж, хамтарсан хяналт шалгалтыг хийж байх;

-Тусгай хамгаалалттай газар болон алслагдсан хилийн хэсгүүдэд хяналт шалгалт явуулах зорилгоор байр сууц барьж ашиглах, хилийн бүс, зурвас, тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хилийн заагийг тэмдэгжүүлэх, хил орчмын ан амьтад ундаалдаг булаг шанд, усны эх үүсвэрийг хашиж хамгаалах, тохижуулахад хамтран ажиллах;

- Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 149 дүгээр зарлигаар баталсан “Улсын хил хамгаалалтад иргэдийг оролцуулах журам” –ын дагуу тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хамгаалалтын захиргааны ажилтан, байгаль хамгаалагч нарыг ажил, үйлдвэрлэл, нутаг дэвсгэрийн байдлаар нь улсын хил хамгаалалтад оролцуулж болох бөгөөд энэ тохиолдолд хил хамгаалахад туслах хүчний гишүүний үнэмлэх олгож, тодорхой амжилт гаргавал шагнаж урамшуулах зэрэг болно.

Орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагатай харилцан ажиллах

үндсэн асуудлууд:

МУ-ын засаг захиргааны үндсэн нэгж болсон 14 аймаг, 69 сум, 150 гаруй баг, 300000 орчим хүн ам хил орчмын нутаг дэвсгэрт оршдог.

МУ-ын газар нутгын 25 хувийг хил орчмын нутаг дэвсгэр эзэлдэг бөгөөд хилийн бүс, зурваст хүн амын 12 хувь, малын 30 орчим хувь нь суурьшин амьдарч байна.

Өнөөгийн байдлаар 246 аж ахуйн нэгж байгууллага хил орчмын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа, үйлдвэрлэл явуулж байгаагаас 51 нь хилийн бүсэд, 195 нь хилийн зурваст байрлаж байна.

Монгол Улсын хилийн 14 аймагт хил хамгаалахад туслах хүчний зөвлөл, 69 суманд салбар зөвлөл ажиллаж байна.

Амьдрах болон ажил үйлдвэр эрхлэх байршлаар МУ-ын хилд 953 (үүнээс: Уулын бүсэд-330, говь-цөлийн бүсэд-216, ой тайгын бүсэд-277, тал хээрийн бүсэд-130) Улсын хил хамгаалалтад туслах хүчний гишүүн үүрэг гүйцэтгэж байна.

МУ-ын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрын харьяа Үндэсний хөгжлийн хүрээлэнгийн Эдийн засгийн хөгжлийн бодлогын судалгааны секторын судалгааны үр дүнгээс авч үзвэл, хил орчмын нутаг дэвсгэрт 1х.д.км газарт нэг хүрэхгүй хүн ноогдож байгаа ба боловсрол багатай хүн ам зонхилсон бүтэц бүхий, ядуурал, ажилгүйдэл нүүрэлсэн бүс нутаг болон хувирч байна.

Экологийн хувьд өндөр уулын хээр, цөлийн хээр, цөлийн бүсийн хил орчмын сумдад уур амьсгалын өөрчлөлт, цөлжилт зэрэг байгалийн хүчин зүйл илүү нөлөөлж байна. /Улсын хилийн

аюулгүй байдал ба хамтын ажиллагаа. ОУЭШБХ.УБ.2012.х-303-305/.

Мөн малын тоо толгой жил бүр багасч, билчээрийн доройтол нүүрлэж, хил хязгаар эзэнгүйдэн, хяналтгүй уул уурхайн нөлөөгөөр байгаль экологийн тэнцвэр алдагдаж байгаа зэрэг нь хилийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх хүчин зүйлс болсоор байна.

Улсын хилийн хамгаалалтыг ердийн, хүч нэмэгдүүлсэн болон онцгой нөхцөл байдал үүссэн үед сайжруулах арга хэмжээ, хилийн бүс, зурвасын зах хязгаар, тэнд мөрдөх журмыг тогтоох, хилийн бүсэд зорчигч, тээврийн хэрэгслийг нэвтрүүлэх, тэнд хөдөлгөөн үйлдэх, орох ба гарах мөн үйлдвэрлэл явуулах, оршин суух, олон нийтийг хамарсан соёл урлаг, улс төрийн арга хэмжээ явуулах журам, хилийн эрэл, операци болон алба-байлдааны бусад ажиллагаа явуулж байгаатай холбогдуулан хилийн бүсэд нэвтрэхэд авах нэмэгдэл арга хэмжээ, хязгаарлалт, хилийн асуудлаарх харилцан мэдээ, мэдээлэл солилцох, Засгийн газрын шийдвэр, тогтоолын дагуу хил хамгаалалтад туслах хүчин, орон нутгийн иргэдийг сайн дурын үндсэн дээр улсын хил хамгаалалтад оролцуулах, нөхцөл, журам зэрэг болно.

Шүүх засаглалын байгууллагууд, тэдгээртэй харилцан ажиллах үндсэн асуудлууд:

Хилийн төлөөлөгч, түүний орлогч, туслах Зөрчлийн тухай хуулийн 5.6 дугаар зүйлийн 9,10 дахь хэсэг, 5.11 дүгээр зүйлийн 1.3 дахь заалт, 6.4 дүгээр зүйлийн 2.8 дахь заалт, 7.3 дугаар зүйл, 15.2 дугаар зүйлийн 1

дэх хэсэг, 15.20 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг, 16.1, 16.4 дүгээр зүйлд заасан зөрчилд шийтгэл оногдуулна. /Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль. 6.2 дугаар зүйл. Төрийн мэдээлэл.2017 он, №24/.

Энэхүү журмын зорилго нь эрх бүхий албан тушаалтан зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны хэвийн нөхцөлийг хангах зорилгоор зөрчлийн холбогдогчийг саатуулах, үйл ажиллагаа, ашиглалтыг түр зогсоох, холбогдогчийн бичиг баримтыг хураан авах, МУ-ын хилээр гарах эрхийг түр түдгэлзүүлэх харилцааг зохицуулахад оршино. /Эрх хязгаарлах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх нөхцөл журам.1.1 дүгээр зүйл. Улсын ерөнхий прокурор, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын хамтарсан тушаал. 2017-06-30-ны өдөр. Дугаар А/70-А-17/.

Хилийн төлөөлөгч, түүний орлогч, туслах нь хилийн дэглэм зөрчигчийг Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 5.2 дугаар зүйлийн 1. дэх хэсэгт зааснаар хүнийг саатуулах үндэслэл тогтоолд хяналт тавих прокурорт мэдэгдэх; /Эрх хязгаарлах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх нөхцөл журам.2.4.2 дүгээр зүйл. Улсын ерөнхий прокурор, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын хамтарсан тушаал. 2017-06-30-ны өдөр. Дугаар А/70-А-17/.

-Улсын хил зөрчих, улсын хилийн болон хил орчмын дэглэм зөрчих зэрэг улсын хилийн халдашгүй дархан байдал, хилийн аюулгүй байдалд халдсан гэмт хэрэг, зөрчлийг шийдвэрлэх,

-Гадаад улсаас улсын хил зөрчсөний улмаас учирсан хохирол, ХХБ-аас зарцуулсан зардлыг хил залгаа

улсаас шүүхийн шугамаар нэхэмжлэн барагдуулахад хамтран ажиллах,

-Эрүүгийн болон Зөрчлийн хуулийн дагуу оногдуулсан торгууль, шийтгэврийн оногдуулалт, шийдвэрлэлтэд мэргэжлийн туслалцаа үзүүлэх, хяналт тавих,

-Улсын хилийн орон зайд хилийн аюулгүй байдал зөрчигдсөн үйлдэлтэй холбоотойгоор иргэд, байгууллагын зөрчигдсөн эрхийг хамгаалах, сэргээх чиглэлээр хамтран ажиллах зэрэг болно.

Хилийн аюулгүй байдлыг хангах талаар цаашид авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаарх санал, зөвлөмж:

Монгол Улсын Их Хурал:

Хилийн цогцолбор менежментийн үзэл баримтлалыг Европын холбооны улсуудын хүрээнд өргөн ашиглаж байгаагийн зэрэгцээ дэлхийн зарим бүс нутаг, хөрш орнууд, ялангуяа Дундад Азийн Таджик, Киргиз, Казахстан зэрэг улсуудад “Хилийн аюулгүй байдлын үзэл баримтлал (концепц)” нэрээр нэвтрүүлж байна.

“Монгол Улсын хилийн менежментийн тайлан”-г МУ-ын хилийн менежментийн тогтолцооны үндсэн үзүүлэлтүүд болон хэрэгцээг тодорхойлох, хилийн менежментийг ирээдүйн хөгжил, шинэчлэлийг хэрэгжүүлэхэд МУ-ын Засгийн газарт дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор 2013 онд Монгол Улс дахь НҮБ-ын Хөгжлийн хөтөлбөрийн хүсэлтээр Австри Улсын Вена хот дахь Шилжилт хөдөлгөөний бодлого боловсруулах олон улсын төв (ШХББОУТ, ICMPD) хийсэн байдаг.

Хилийн цогцолбор менежментийн үзэл баримтлал нь “Нээлттэй боловч

найдвартай, хяналттай аюулгүй хилийг бий болгох, хилийн аюулгүй байдал, худалдааг дэмжих үүрэг бүхий бүх байгууллагуудын үндэсний болон олон улсын зохицуулалт, хамтын ажиллагааны замаар үр дүнтэй, зохицуулалт сайтай хилийн менежмент байгуулах зарчим юм”. Мэргэжлийн хэллэгт ХМУБ гэсэн томъёог “Нээлттэй боловч аюулгүй хил” утгатайгаар хэрэглэх нь түгээмэл хэдий ч Хилийн зохицуулалттай менежмент (Coordinated Border Management, CBM), Хилийн орчин үеийн менежмент (Modern Border Management, MBM) зэрэг томъёог ашиглаж хэрэгжүүлдэг. Хилийн цогцолбор менежментийн гол элементүүд нь хууль, эрх зүйн ба зохицуулалтын тогтолцоо, байгууллагын тогтолцоо, менежментийн холбогдол бүхий тухайлбал хилийн шалгалт, хяналт, худалдааг дэмжих, шилжин суурьших хөдөлгөөн, байгууллагын дотоодын, хоорондын болон олон улсын хамтын ажиллагаа зэрэг үйл ажиллагааны болон техникийн асуудлууд хамрагддаг.

Төрөөс хилийн талаар баримтлах бодлогыг өргөжүүлэн, шинэчлэн боловсруулж “МУ-ын хилийн аюулгүй байдлын үзэл баримтлал” болгон хэрэгжүүлэх саналыг дэвшүүлж байна.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Зэвсэгт хүчний Ерөнхий командлагч:

“Монгол Улсын Хил хамгаалалтын дүрэм”-ийг шинэчлэн соёрхон батлах

Монгол Улсын Засгийн Газар:

Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл нь хилийн аюулгүй байдлыг хангах зорилтуудаа Засгийн газрын тэргүүний удирдлагын дор байгуулсан “Улсын

хилийн комисс"-оор дамжуулан шийдвэрлэж байдаг ОХУ-ын туршлагыг хэрэгжүүлэх боломжтой.

Уг комисс нь төрийн захиргааны төв, орон нутгийн өөрөө удирдах болон олон нийтийн байгууллагуудаас улсын хилийн талаар авч хэрэгжүүлэх бодлогыг боловсруулж, зорилго чиглэлтэй хамтын ажиллагааг хангах үүрэг бүхий байнгын ажиллагаатай тохируулагч байгууллага (агентлаг)-ыг удирдлагаар хангах үүрэг хүлээнэ.

МУ-ын Засгийн газрын дэргэд төрөөс хилийн талаар баримтлах бодлогын хэрэгжилтэд хяналт тавьдаг, төрийн захиргааны төв байгууллагууд, хил орчмын орон нутгийн засаг захиргааны болон олон нийтийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулдаг, улсын хилийн аюулгүй байдлыг хангах ажлыг зохион байгуулдаг байгууллага (зөвлөл) байх шаардлагатай гэж үзэж байна.

МУ-ын улсын хил хамгаалалтын удирдлагыг сайжруулах зорилгоор "Бүсчилсэн хил хамгаалалтын үзэл баримтлал" дагуу Бүс нутгийн хил хамгаалалтыг удирдах газруудыг байгуулах,

Хил хамгаалалтын нягтралыг сайжруулан, хүрэхэд хүндрэлтэй, алслагдсан, хамгаалалтгүй хэсгийг хамгаалалтад авч шинэ застав салбаруудыг байгуулах,

Хил хамгаалалтад шинэ техник, технологийг нэвтрүүлэх, эхний ээлжинд нисдэг тэргээр хангах асуудлыг шийдвэрлэх,

1. Үндэсний хөгжил, эдийн засаг хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага.

Улсын хилийн дагуу хүн амын суурьших нөхцөл бүрдүүлэх. Түүнчлэн улсын хил манах, хамгаалах эрх ашигт нийцүүлэн, нийгэм эдийн засгийн хөгжлийн бодлого боловсруулж, хөрөнгө оруулалтыг төвлөрүүлэн ашиглах замаар хэрэгжүүлэх, хяналт тавих.

2. Батлан хамгаалах төрийн захиргааны төв байгууллага.

Улсын хилийг өдөр шөнөгүй, тасралтгүй хянах, хил дээр гарсан үйлдлийг шуурхай чадварлаг шийдвэрлэхэд зориулан цэргийн нисэх онгоц, нисдэг тэрэг, нисгэгчгүй нисэх аппарат, локатор, прожектор, радио-электрон хэрэгсэл, олон зориулалттай, туулах чадвартай техник хэрэгсэл олж нийлүүлэх, улсын хил манах цэргийг сонгомол, шилдэг бүрэлдэхүүн, мэргэжлийн боловсон хүчнээр хангах, улсын хилийн инженерийн саад бэхлэлт, цэргийн зориулалттай баг бэх хянах байр барих зэрэг хил манах, хамгаалахад зориулан хил хязгаарын газар нутгийг инженерийн хувьд бэлтгэх иж бүрэн арга хэмжээ авах, агаарын хил манах, зэвсэгт халдлага түрэмгийллийг тодорхой чиглэл, хэсэгт шийдвэрлэх.

3. Тагнуулын төв байгууллага.

Улсын хилд учирч болзошгүй гадаад, дотоодын аюул, ялангуяа хил дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, хил давж болзошгүй гэмт үйлдэл, улсын хилээр хэзээ, хаагуур, ямар зорилго, хүч хэрэгслээр үйлдэж болзошгүй байдлын тухай бодит мэдээллээр хилийн харуул, салбар, анги, бүс нутгийн болон улсын хил манаж, хамгаалах удирдах газрыг хангах, хуульд заагдсан чиг үүргийг

хэрэгжүүлэх.

4. Хууль зүйн төрийн захиргааны төв байгууллага.

Улсын хил болон хил орчмын нутагт улс, нийгэм, ард иргэдийн язгуур эрх ашгийг хуулиар хамгаалах, түүнд нөлөөлж байгаа сөрөг хүчин зүйл, улсын хил, хил орчмын нутгийн эрүүгийн нөхцөл байдлын тухай хил манах, хамгаалах байгууллагын холбогдох шатны нэгжүүдийг мэдээллээр хангаж, улсын хил мөн хил орчмын нутаг дэвсгэрт хуулийн болон хэв журам сахиулах явдлыг хэрэгжүүлж, хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох, хуулиар хүлээсэн бусад чиг үүргийг биелүүлэх.

5. Гадаад харилцааны төрийн захиргааны төв байгууллага.

Улсын хилийн дэглэм зөрчигчдийг илрүүлэх саатуулахад хилчдэд туслах, улсын хил дээр сайн хөршийн найрсаг харилцаа хамтын ажиллагааг бэхжүүлж, улсын хил, хилийн дэглэмтэй холбогдсон гэрээг чанд сахих, боловсронгуй болгох, хилийн ойр орчмын нутаг дэвсгэрээс ерөнхий цэргийн хүчийг гүнд татуулах, улсын хилийн шугамыг өөрчлөх, зөрчих оролдлого гаргуулахгүй байх, хилийн төлөөлөгч нарыг ангийн захирагч нар хавсардаг журмыг болиулж, тэднийг Засгийн газраас томилон үр ашигтай ажилладаг болгох, улсын хилийн зориулалттай зэвсэг, техник хэрэгслийг буцалтгүй тусламжаар, эсвэл тухайн улсын дотоодын үйлдвэрийн үнээр олж нийлүүлэх, тэдгээрийг дагасан боловсон хүчин магистрант, докторантыг тухайн улсын их, дээд сургуульд сургах, хилийн хамтын

ажиллагааг хөгжүүлж үр ашигтай хамтран ажиллах, гуравдагч улсуудын техник, технологи, санхүүгийн тусламж дэмжлэг авах, улсын хилээр зорчигч, ачаа бараа, тээврийн хэрэгсэл нэвтрэх ажиллагааг нээлттэй, шуурхай болгож, эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх шинэ тогтолцоо бий болгох.

6. Зам тээврийн, барилга, хот байгуулалтын төрийн захиргааны төв байгууллага.

Хилчдээс хил манах албанд зориулагдсан инженер-техникийн байгууламж, манаа харуулын бат бэх хянах байр, саад хаалт, мөр шалгах зурвас, гүний худаг, холбоо мэдээлэл, удирдлагын байр, замууд, гүүр, гарам, застав, отрядын байр, орон сууц, сургууль, цэцэрлэгийн байр, дэлгүүр, тавиулан агуулахууд зэрэг иж бүрэн газруудыг хот тосгон барьж байгуулах зарчимд нийцүүлэн хангалт үйлчилгээний хамт барьж байгуулна. Түүнчлэн иргэний зориулалттай нисэх онгоц, нисдэг тэрэг, ачаа ба суудлын, тусгай зориулалтын техник, ахуйн зориулалттай тоног төхөөрөмж зэрэг асуудлыг шийдэж, хил манах, хамгаалах байгууллагад ханган нийлүүлэх.

7. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын төрийн захиргааны төв байгууллага

Хилчидтэй хамтарч улсын хил, түүний орчмын байгаль, ан амьтан, экологийн аюулгүй байдлыг хангах, улсын хилийн багана, тэмдэг, түүх дурсгалтай газрыг сэргээж хамгаалах, аялал жуулчлалын зорилгоор ашиглах, энэ зорилгоор застав, суман, отрядын гэр бүлийн хүмүүсийг мэргэшүүлэн,

орон тоо гаргаж ашиглах, хөрш улсын зохих байгууллагуудтай тохиролцон хил дамнасан байгалийн эко тогтолцоог хадгалах, аюулгүй байдлыг хамтарч хангах, хууль бусаар ашиглагчдын эсрэг тэмцэх хамтын ажиллагааны иж бүрэн арга хэмжээ авах.

8. Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны төрийн захиргааны төв байгууллага

Улсын хилийг манах, хамгаалах бодлого үйл ажиллагааны зарчим онцлогийг боловсролын бүх шатны сургалтын тогтолцоонд оруулж, улсын хилийн халашгүй дархан байдлын ач холбогдол, хилчдийн баатарлаг үйлс, түүхийг сурталчилах, хил манах, хамгаалах боловсон хүчний бэлтгэлийн чанар бие даасан байдлыг хангаж, түүнд гадаад дотоодын хөрөнгө оруулалт, техник технологийн шинэчлэл хийх, улсын хилийн тухай шинжлэх ухааныг салбар шинжлэх ухааны хэмжээнд хөгжүүлж, хил хамгаалах урлаг зохион бүтээх, хилийн түүх судлал сурталгааг багтаасан Шинжлэх ухааны академийн салбарын статустай хүрээлэн байгуулж, бүх ажиллагааг нь дэмжих, улсын хилийн аюулгүй байдлын онол түүх, арга зүйгээр тэргүүний хөгжилтэй улс гүрний хөрөнгө, эрдэмтэн судлаачдын оролцоотойгоор хил болон хил орчмын нутагт судалгаа шинжилгээ явуулах, МУ-ын хил хязгаарын түүхтэй холбогдсон материалуудын талаар гадаадын холбогдох улсуудад судалгаа явуулж Монгол Улсад авч ирэх, олон улсын болон бүс нутгийн хэмжээнд зохиогдох эрдэм шинжилгээний хуралд хилчин эрдэмтдийг оролцуулах, эх орондоо улсын хилийн халдашгүй

дархан байдал, хилийн хүрээний асуудлаар эрдэм шинжилгээ, судалгааны хурал, зөвлөгөөн ярилцлага зохион байгуулж үзэх тооцох.

9. Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага.

Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалаар хүлээн зөвшөөрсөн “Хүн бүр амьд явах, эрх чөлөөтэй байх, халдашгүй дархан эрхтэй байх”, “Гэр бүл төрөөр хамгаалуулах эрхтэй”, “Хүн бүр ямарч алагчлалгүйгээр адил хэмжээний хөдөлмөрт адил хэмжээний шан хөлс авах”, “Хүн бүр хувцас хунар, орон байр, эмчилгээ сувилгаа, нийгэм ахуйн салшгүй шаардлагатай үйлчилгээг оролцуулаад өөрийн болон ам бүлийхээ эрүүл мэнд, аж амьдралыг тэтгэхэд хүрэлцэхүйц амьжиргаатай байх хэрэгтэй”, “Бүх хүүхэд нийгмээс адилхан хамгаалалт эдлэх эрхтэй” гэсэн ёсоор хилчдийн эрх ашгийг хангах бодлого боловсруулахад шаардагдах арга хэмжээг хуульд тусгаж, хэрэгжүүлэх. Улсын хил дээр алба хааж байгаа хилчид, хөдөлмөрчид алба, амьдралын бодит таатай нөхцөл бололцоогоор хангагдахаас гадна алслагдсан нутагт, гадаадын байнгын шахалт, дарамтанд орох, түүгээр үл барам амь эрсэдсэн бэрх нөхцөлд аж төрж, алба хашдаг учраас тэдгээрт тохирсон нийгмийн хамгаалал, нэмэгдэл арга хэмжээг авах шаардлагатайг анхаарлын төвд байлган, зарчим болгон хэрэгжүүлэх.

10. Эрдэс баялаг, эрчим хүчний төрийн захиргааны төв байгууллага.

Хилчид, ямар ч байсан эрчим хүчээр, тэр тусмаа хямдруулсан

үнээр хангагдах нөхцөл бүрдүүлэх, ялангуяа эрдэс баялаг, эрчим хүчний нөөц ашиглаж байгаа улсын ба хувийн түүнчлэн гадаад дотоодын бүх нэгжүүд МУ-ын хил хязгаар ялангуяа шалган нэвтрүүлэх боомтуудын хөгжлийг олон улсын нийтлэг жишигт ойртуулж хөгжүүлэхэд шаардагдах хөрөнгө хандивлан оруулах их ажил өрнүүлэх шаардлагатай. Яагаад гэвэл энэ нь нэг талаас эрчим хүч, эрдэс баялгийн нөөцийг улсын хилээр түргэн шуурхай нэвтрүүлэх чадамж, бололцоо нь шалган нэвтрүүлэх боомтуудад хяналтын орчин үеийн техник, технологи, хэрэгсэл нэвтрүүлснээс шалтгаална.

Нөгөө талаар тухайн чиглэлд хот, тосгон байгуулагдаж хүн амын суурьшил нэмэгдсэнээс үүдэн улсын хилээр зорчигчид, ачаа бараа тээвэрлэлт, нэвтрэх бололцоо нэмэгдэхээс гадна улсын хил дамнасан олон улсын ба үндэсний чанартай гэмт хэрэг өсөх магадлал өндөр болно.

Хятад улс Эрээнийг манай улсын Замын-Үүдээс илүү хөгжүүлсний учир холбогдол нь эцсийн эцэст хилийн хот тосгон байгуулахад орон нутгаас олсон хөрөнгө мөнгийг нутагт нь үлдээж хуримтлуулан ашигласан төрийн бодлогын үр дүн нөлөөлсөн байна. Иймд манай улсын хилийн боомт, застав, отряд, хил орчмын хот тосгоны хөгжил нь төрийн бодлого, тухайлбал тухайн хэсэг чиглэлээс хөрөнгө мөнгө босгож байгаа гадаад дотоодын компаниудын хүчийг хэр зэрэг зөв ашигласнаас ихээхэн шалтгаалах учир энэ чиглэлээр цогц арга хэмжээ авах.

11. Эрүүл мэндийн төрийн

захиргааны төв байгууллага.

Хилчид алс нутагт, хил дамнасан гэмт хэрэгтэй тулалдаж тэмцэлдэх үед шархдах, эрүүл мэндээр хохирох явдал цөөнгүй гардгийг хүлээн зөвшөөрч хилийн манаа, харуул застав, отряд, хязгаарт оршин суугчдын эрүүл мэнд Улаанбаатарт хэрхэн анхаарч шийдэгддэгийн нэгэн адил хил хязгаарт хангагдсан байх учиртай. Иймээс хилийн салбарт их эмч, хилийн ангиудад их эмчийн төрөлжсөн салбар, хил хамгаалах газарт их эмчийн төрөлжсөн төв эмнэлэг байх тогтолцоогоор хилчдийн эрүүл мэндийн хамгаалалтыг шийдвэрлэх шаардлагатай. Хил манах, хамгаалах байгууллагийг эмч, эмнэлэгийн тоног хэрэгсэл, түргэн тусламжийн машин, нисдэг тэргээр нэн тэргүүнд хангах асуудлыг шийдвэрлэх шаардлага гарна. Хөрш орнуудын хилийн эрүүл мэндийн салбар хоорондын үйлчилгээд онцгой анхаарч арга хэмжээ авах.

12. Сангийн төрийн захиргааны төв байгууллага.

Хил хамгаалах байгууллага ялангуяа хилийн анги салбар, хилчдийн алба байлдааны ажиллагаа, хилчдийн амьжиргаанд шаардлагатай бүхэнд хангалттай төсөв хуваарилах, хилийн манаа, харуул, салбар, ангийн төхөөрөмж, дэд бүтэц, эдийн засаг, нийгмийн хангамжийг хангах асуудлыг стратегийн түвшинд зэрэгт тавьж хөрөнгө мөнгөний хуваарилалтыг шийдвэрлэхээс гадна улсын хил орчим ард иргэд аюулгүй, хангалуун аж төрөх нөхцөлийг бүрдүүлэхэд мөн санхүүгийн бодлогыг чиглүүлэх.

Улсын хил дээр алба хааж байгаа хилчдийн нийгэм ахуй хангалтад

төвлөрсөн төсвөөс тусгайлан дэмжлэг үзүүлж, хилийн шугамыг хяналтанд байлгах, хил орчмын алслагдсан нутагт хүн ам оршин сууж, зах хязгаартаа эзэн болох хэмжээнд мөнгө, санхүүгийн бодлогыг хөшүүрэг болгон ашиглах зэрэг болно.

Бүх яам, тусгай газруудад хил хязгаарын орон зайд хариуцах чиг үүргийг хуулиар тодотгон тодорхойлж өгөх, гүйцэтгэлд нь хяналт тавих тогтолцоог бүрдүүлэх шаардлагатай.

Орон нутгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, байгууллагууд холбогдох хууль, тогтоомжийн хүрээнд өөрсдийн өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлэхийн тулд улсын хилийг хамгаалахад шаардлагатай эдэлбэр газар олгож, хүрээлэн байгаа орчинг хамгаалах талаар Монгол Улсын хууль тогтоомжууд хэрхэн хэрэгжиж, яаж ашиглагдаж байгаад хяналт тавих, хил орчмын нутаг дэвсгэрт хамааралтай асуудлуудаар хил хамгаалах байгууллагуудтай харилцан ярилцах, иргэдийн сайн дурын үндсэн дээр хил хамгаалалтад оролцуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх, хариуцсан хэсэгтээ байгууллага, үйлдвэр, албан газар, албан тушаалтнууд Хилийн тухай хуулийг хэрхэн биелүүлж байгаад хяналт тавьж, хил хамгаалах байгууллагад дэмжлэг үзүүлэх үүрэг хүлээнэ.

Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, байгууллагууд хилийн орчны үндэсний аюулгүй байдалд хамааралтай, орон нутгийн шинжтэй асуудлуудыг шийдвэрлэх замаар хилийн аюулгүй байдлыг хангахад оролцоно.

Олон нийтийн байгууллага,

иргэдийн бүрэн эрх “МУ-ын хилийн тухай” хууль, “Улсын хил хамгаалалтад иргэдийг татан оролцуулах журам”-ын тухай МУ-ын Ерөнхийлөгчийн зарлиг, бусад актуудаар тодорхойлогдоно.

Иргэд “Улсын хил хамгаалалтад сайн дурын үндсэн дээр оролцоно” гэж Хилийн тухай хуульд заажээ. Тэд улсын хилийн болон хил орчмын дэглэмийн шаардлагын биелэлтэд хяналт тавих, хилийн бүс, зурваст байнга болон түр оршин суудаг бол ажил, үйлдвэрлэл явуулж байгаа байрлалаараа улсын хил хамгаалалтад оролцох үүрэгтэй.

Дүгнэлт

Хилийн аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоо нь үндэсний аюулгүй байдлын салшгүй хэсэг мөн бөгөөд хилийн аюулгүй байдлыг хангахад хуулийн дагуу оролцдог төр захиргааны, орон нутгийн ба олон нийтийн байгууллагууд, хувь хүнээс гадна хилийн аюулгүй байдлын хүрээнд харилцааны зохицуулалт хийдэг үзэл баримтлал, эрх зүйн хэм хэмжээний актууд мөн.

Хилийн аюулгүй байдлыг найдвартай хамгаалахын тулд нэгдмэл, хоорондоо холбоо бүхий эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх, төрийн байгууллагуудын хамтын үйл ажиллагааг нэгдмэл бодлогоор чиглүүлэх тогтолцоог бүрдүүлснээр хангагдана.

Хилийн аюулгүй байдлаа дангаараа хангасан нэг ч улс, гүрэн байдаггүй бөгөөд хамтын ажиллагаагаар л хангах боломжтой гэж үздэг. Хилийн аюулгүй байдлыг хангах дотоод тогтолцооноос гадна гадаад тогтолцоог бүрдүүлэх шаардлагатай.